

Maciej Woźniczka

WARSZTATY FILOZOFICZNE W RAMACH PROJEKTU CIS MEA

Relacja z warsztatów socjofilozoficznych (określenie autorów projektu) w Centrum Integracji Społecznej MEA (Projekt CIS MEA współfinansowany przez Unię Europejską¹) – Ośrodek Aktywizacji Zawodowej i Szkoleń, październik 2008, Łódź.

1. Warunki początkowe

1.1. Organizatorzy – koncepcja i cel warsztatów:

- koncepcja zajęć jako socjofilozofii (socjalizacji przez filozofię);
- pobudzenie do aktywnego poszukiwania pracy i podwyższania kwalifikacji;
- uzyskanie większej motywacji do rozwiązywania własnych trudności;
- wskazanie poważniejszych możliwości powrotu do społeczeństwa („nie zasiłek, lecz zatrudnienie”).

1.2. Grupa:

- lokalizacja społeczna: podopieczni MOPS (Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej), bezrobotni;
- sześć osób (nominalnie na początku grupa liczyła 10 osób), szeroki przedział wiekowy (od dziewiętnastu do sześćdziesięciu lat), wykształcenie podstawowe (niekiedy średnie), większość stanowią kobiety;

¹ Pełna nazwa projektu: „Projekt CIS MEA współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach: Działania 7.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Poddziałanie 7.2.1.: Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.”, Ośrodek Aktywizacji Zawodowej i Szkoleń (OAZiS), Fundacja „Uwolnienie”, Łódź, ul. Próchnika 5, październik 2008.

- silne problemy indywidualne i społeczne (rozwojowe, zdrowotne; członkowie rodzin z problemem alkoholowym, o dużym poziomie zaniedbania kulturowego);
- niechęć do tekstu pisanego („nie mam w domu książek”, „ostatnią książkę miałam w rękę ładnych parę lat temu”), przechodzenie do tekstu pisanego jako duża trudność dla niektórych osób;
- wyraźny opór edukacyjny i niechęć do pracy nad sobą (np. jeden ze starszych mężczyzn odmówił czytania tekstu);
- niski poziom motywacji i brak zainteresowania własnym rozwojem – „niech pan mówi byle co” (nieco żartobliwie);
- oczekiwania grupy: podstawowa, wyraźnie artykułowana potrzeba – pomoc w znalezieniu pracy.

2. Przebieg i treść warsztatów

W części filozoficznej warsztaty zawierały trzy cykle (zlecone do realizacji przez organizatorów):

- A. Filozoficzne problemy współczesności: wolność woli, globalizacja, tożsamość;
- B. Źródła moralności. Rozważania wokół sytuacji moralnie problematycznych;
- C. Język a myślenie. Rola języka w procesie poznawczym.

2.1. Dzień pierwszy – 3 godziny

Warsztaty poświęcone były problematyce źródeł moralności. Prowadzono je w konwencji dociekań filozoficznych (M. Lipman). Ogólniejsza refleksja filozoficzna (związana z metodą pytań) stanowiła wprowadzenie do bardziej szczegółowej refleksji moralnej. Wskazywano na światopoglądowe i kulturowe uwarunkowania przekonań moralnych. Podniesiono kwestię niezmienności ideałów aksjologicznych w religiach uniwersalistycznych. Omówiono wpływ tradycji na deklarowane i rzeczywiste przeświadczenia moralne. Za istotne uznano odniesienia do procesu obecnie dokonującej się transformacji społecznej, której jedną z konsekwencji są zmiany w funkcjonowaniu zawodowym poszczególnych osób.

Warsztaty te miały stanowić wprowadzenie do ogólniejszego, filozoficznego rozumienia rzeczywistości. Orientacja na zdystansowaną problematykę mądrościową, a zwłaszcza jej aspekty moralne, miała zwrócić uwagę na możliwość uzyskania poważniejszego odniesienia do aktualnie doświadczanych trudności. Proponowano traktować adekwatność i wiarygodność współczesnych sposobów poznania i doświadczenia rzeczywistości jako środek do lepszej w niej orientacji. Za istotne uznano odkrywanie i formułowanie prawd na własną rękę i moż-

liwość ich wzmacniania przez ukazywanie poważniejszych kontekstów kulturowych.

W przypadku jednej, najmłodszej uczestniczki warsztatów wystąpiła wyraźna nieufność: niechęć do prowadzącego, niechęć do patrzenia w oczy w trakcie mówienia do danej osoby. Po pierwszym dniu uczestnicy warsztatów zwrócili uwagę na potrzebę większej ilości wyjaśnień oraz proponowania bardziej przystępnych i interesujących tematów (sformułowanie: bardziej „kręcące”).

2.2. Dzień drugi – 3 godziny

Warsztaty w zamyśle prowadzącego miały nosić tytuł „Wykluczeni”, ale sami uczestnicy określili go jako nieadekwatny do ich sytuacji życiowej i zaproponowali nazwę „Na krawędzi niemocy”. Analiza sytuacji moralnie problematycznych została poprowadzona przez uczestników w kierunku doraźnie występujących problemów egzystencjalnych. Do dyskusji zostały przedstawione przez uczestników następujące problemy (zapisanie na tablicy):

- brak środków na zaspokojenie własnych potrzeb;
- brak pracy ze względu na starszy wiek i słabsze kwalifikacje (odrzućeni);
- tragedia (śmierć bliskiej osoby);
- problemy zdrowotne (choroba, uzależnienia);
- brak własnego mieszkania;
- brak motywacji i silnej woli.

W czasie dyskusji rozważano różne aspekty poszczególnych problemów. Dominowała postawa, w której stwierdzano, że w sytuacji egzystencjalnie trudnej możliwość odnalezienia właściwego rozwiązania jest prawie niemożliwa. Szczególnie mocno sygnalizowano problem odrzucenia, przeżywany dotkliwie, bowiem dotyczył on braku podstawowego miejsca pracy i radykalnego ograniczenia środków do życia. Przedstawiano wyrazy zaskoczenia tym, że z niejasnych dla poszczególnych osób powodów nagle utrata pracy czy pojawienie się trudności zdrowotnych stało się przyczyną radykalnych zmian w subiektywnym poczuciu dobrej jakości życia. Niektórzy starsi uczestnicy warsztatów wspominali i pozytywnie wartościowali poprzedni system społeczno-polityczny, który jakkolwiek nie dawał szczególnych możliwości rozwojowych, to jednak stwarzał mocniejsze podstawowe zabezpieczenie socjalne. Swoje miejsce w świecie określano, posługując się zwykle kategoriami fizycznych środków do życia (mniej powołując się na jakieś racje, idee czy elementy natury duchowej).

Prowadzący warsztaty starał się wskazywać na uwarunkowania kulturowe i społeczne powstawania sytuacji trudnych egzystencjalnie. Brak wykształcenia, nieporozumienia w rozpoznawaniu rzeczywistości, bariery w określaniu własnych predyspozycji, umiejętność określania i podejmowania prób rozwiązania

doświadczanych problemów egzystencjalnych, niski poziom motywacji i woli przeprowadzenia zmian – oto główne wyznaczniki tych uwarunkowań.

Uderzająca była szczerłość, bezpośredniość i autentyzm poszczególnych wypowiedzi. Wzajemne zrozumienie problemów poszczególnych osób zdawało się wpływać pozytywnie na ich funkcjonowanie w grupie, pojmowanie własnych problemów i przedstawianie możliwości ich rozwiązania.

3. Funkcjonowanie grupy:

- zasadnicze trudności w przekazaniu chociaż podstawowych elementów kulturowego i duchowego dziedzictwa kultury (brak możliwości odwołań ze względu na niski poziom wiedzy);
- pomijanie doświadczenia intelektualnego (niska motywacja poznawcza i brak wiary w jego wartość) i duchowego kultury (interpretacja doświadczenia religijnego ograniczona do obrzędów i rytuałów);
- silna koncentracja uczestników na własnych problemach (łącznie z trudnościami oderwania się od nich i skupienia na przedstawianych do analizy kwestiach);
- dominacja zachowań biologicznych (potrzeba posiłku – oczekiwanie na obiad) i fizjologicznych (wychodzenie w czasie zajęć mimo regularnie wprowadzanych przerw);
- tak proponowana socjofilozofia to zupełnie inna przestrzeń filozofii, wskazująca na potrzebę poważniejszego rozwinięcia zapomnianej filozofii praktycznej (np. wzmacniającej znaczenie słowa mówionego);
- potrzeba poważniejszej odpowiedzi na pytanie: jak tworzyć sens filozofii w warunkach, z jednej strony poważnych trudności egzystencjalnych, a z drugiej, niestety, istotnych zapóźnień kulturowych?

Wskazania teoretyczne

Phillips Ch., *Sokrates Cafe. Świeży smak filozofii*, przeł. M. Lipszyc, Wydawnictwo „Szafa”, Warszawa 2005

Jakość życia. Od wykluczonych do elity, red. R. Derbis, Wydawnictwo AJD, Częstochowa 2008

Femiak T., *O błędach percepcyjnych i problemach wynikających z błędnego postrzegania rzeczywistości, czyli o poradnictwie filozoficznym dla bezrobotnych*, [w:] *Polskie Ethos i Logos*, red. J. Skoczyński, Wydawnictwo „Księgarnia Akademicka”, Kraków 2008, s. 293–302.

Hadot P., *Filozofia jako ćwiczenie duchowe*, przeł. P. Domański, Fundacja Aletheia, Warszawa 2003.

- Judycki S., *Czy edukacja bez filozofii prowadzi do istotnej ułomności intelektualnej i duchowej?*, „Znak” 2005, nr 5, s. 79–88.
- Kargulowa A., *Kierunki badań nad poradnictwem zawodowym*, [w:] *Podjęmowanie decyzji zawodowych przez młodzież i osoby dorosłe w nowej rzeczywistości społeczno-politycznej*, red. B. Wojtasik, Instytut Technologii Eksploatacji, Wrocław 2001.
- Kuczyńska K., „Program warsztatów filozoficznych «Literatura jako medium wartości», (maszynopis niepublikowany, relacja z warsztatów w zakładzie karnym w Świdnicy, 2008).
- Pobojewska A., *Warsztaty z dociekań filozoficznych*, „Edukacja Filozoficzna” 1998, nr 25, s. 117–130.
- Skłodowski H., *Ku współczesnemu paradygmatowi doradztwa zawodowego*, [w:] *Współczesny paradygmat doradztwa zawodowego w zastosowaniu praktycznym*, red. tenże, Społeczna Wyższa Szkoła Przedsiębiorstwa i Zarządzania, Łódź 2006.
- Woźniczka M., *Poradnictwo filozoficzne jako jedna z propozycji społecznej aplikacji filozofii*, [w:] *Wokół humanistycznych wartości*, red. T. Daszkiewicz, P. Czarnecki, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa 2007, s. 437–449.
- Woźniczka M., *Poradnictwo filozoficzne jako inspiracja dla innych form poradnictwa*, [w:] *Wielowymiarowość poradnictwa w biegu ludzkiego życia*, red. naukowa Daniel Kukła, Wyd. Katedry Pedagogiki Pracy UKSW, Warszawa 2009, s. 112–140.
- Zembrzuska A., *Powrót do filozofii. Rzecz o poradnictwie filozoficznym*, Ogólnopolska Konferencja Naukowa: Poradnictwo w kulturze indywidualizmu, org. Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Wrocławski, 20.05.2008.
- Ruch praktyki filozoficznej (*Philosophical Practice*) zbierający doświadczenia mniejszych formacji (*Philosophical Cafes, Philosophical Wines, Socratic Dialogues, Philosophy for Children, Philosophy for Business*).